

Наталія Гордієнко, к. соц. н.

*Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія
(Запоріжжя), Україна*

СТАВЛЕННЯ ПЕДАГОГІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО ПРОБЛЕМ ЇХНЬОГО РЕФОРМУВАННЯ (СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

Nataliia Hordiienko, PhD in Sociology

Khortytsia National Educational Rehabilitational Academy (Zaporizhzhia), Ukraine

BOARDING SCHOOLS TEACHERS' ATTITUDES TO THE PROBLEMS OF BOARDING SCHOOLS REFORM IN UKRAINE (SOCIOLOGICAL ASPECTS)

The article presents the analysis of the results of the sociological survey, which was held among the teachers of Ukrainian boarding schools, on the issues of boarding schools reforming. According to the survey, the respondents have an overall positive assessment of boarding schools work. But, young teachers give more critical evaluation of the Boarding Schools Reform, than teachers with an extensive experience, which may be explained by their conservatism and professional burnout. Employees in the teaching profession attach great importance to the terminology and scopes of the reforms, which, in their opinion, are hasty and weak. It is noted, that the respondents identified the most current problems. These are: insufficient funding of boarding schools, ignorance of positive aspects of the boarding schools activities and integrating the disadvantages into social consciousness and information space of Ukraine, inadequate legal frameworks for this type of educational establishment, contradictions in actions of legislative and executive bodies regarding boarding schools and the actual situation.

Key words: boarding schools, boarding schools reform, boarding schools teachers, problems of boarding schools activities.

Однією з найбільш актуальних і обговорюваних проблем реформування системи освіти України є вдосконалення роботи інтернатних закладів, призначення яких – забезпечувати гарантоване державою якісне навчання, виховання та розвиток соціально незахищених дітей: сиріт, соціальних сиріт, дітей з особливими потребами, дітей з неблагополучних сімей. Розроблений і презентований в суспільстві проект деінституціалізації догляду дітей в Україні спрямований на поступовий перехід від інституційного до сімейного догляду дитини, посилення ролі сім'ї як найкращого середовища для її розвитку¹.

Напередодні реформи інтернатних закладів системи освіти України зростає значення об'єктивної інформації про якість їхньої роботи. Належне інформаційне забезпечення реформи є необхідним для оцінки її своєчасності та успішності проведення. Зокрема, важливим є посилення зворотних зв'язків між управлінцями, координаторами реформи і працівниками інтернатних закладів, щоб заплановані зміни не гальмувалися через суб'єктивні причини, небажання виконавців їх проводити.

Інтегральному оцінюванню ефективності виконання інтернатними закладами своєї місії сприяла підготовка колективом українських науковців аналітичного звіту «Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей». На основі комплексного аналізу ряду ключових параметрів (уявлення учнів випускних класів про своє

¹ Уповноважений Президента з прав дитини взяв участь у презентації бачення деінституціалізації догляду дітей в Україні. *Президент України Петро Порошенко. Офіційне інтернет-представництво.* <<http://www.president.gov.ua/news/upovnovazhenij-prezidenta-z-prav-ditini-vzyav-uchast-u-preze-37387>> (2016, червень, 17).

майбутнє; реалізація можливості продовження освіти та чинники, що впливають на прийняття рішення щодо професії; самооцінка готовності до виходу на ринок праці та реальна трудова активність, доходи і витрати; стан фізичного здоров'я, психологічного та емоційного самопочуття; наявність соціальних зв'язків і дружніх відносин; поширення насильства в закладах та сім'ях, де виховувались діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, та ін.) дослідники визначають необхідність виховання дітей, позбавлених піклування біологічних батьків, у сімейних формах виховання, а не в інтернатних закладах. Майже всі експерти стверджують, що сімейні форми виховання мають значні переваги над інтернатними, що стає особливо очевидним при переході дитини до самостійного життя¹.

За результатами дослідження особливостей інституціоналізації соціального захисту дітей у кризових ситуаціях в українському суспільстві О. Клименко констатує, що значна частина шкіл-інтернатів сьогодні мають недостатню матеріально-технічну базу, потребують ремонту як житлових, так і службових приміщень. Матеріальні потреби дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, адміністрація закладів змушена вирішувати за спонсорські кошти, отримати які надто складно. Однак зміни в державній політиці щодо пріоритетів влаштування зазначеної категорії дітей змусили педагогів модернізувати існуючу систему².

На основі результатів соціологічного дослідження якості виховання соціальної зрілості учнів шкіл-інтернатів для дітей-сиріт Л. Канишевська констатує наявність недоліків практичної системи навчання і виховання школярів, невідповідності педагогів до ефективного формування соціальної зрілості старшокласників. Автор наголошує, що школи-інтернати для дітей-сиріт потребують докорінного переосмислення парадигми виховання соціальної зрілості дітей-сиріт, створення умов для всебічної реалізації їхнього потенціалу у різноманітних видах діяльності³.

Безперечно, при оцінці ефективності роботи інтернатів необхідно враховувати, передусім, думки випускників, які, по-перше, в найбільшій мірі інформовані про умови життя в навчальних закладах цього типу, по-друге, поєднують у своїх оцінках не тільки когнітивні, а й емоційно-сміслові компоненти життєвого досвіду, оскільки для них упродовж досить тривалого часу інтернат фактично був уособленням життєвого простору, інтегрував функції основних референтних груп: сім'ї, школи і товариської групи однолітків. У цьому поліконтекстуальному вимірі важливим є аналіз життєвих історій випускників інтернатів, проведений фахівцями Українського інституту соціальних досліджень⁴. Багатоманітність суб'єктивних розповідей випускників утворює хоч і мозаїчне, але вельми інформативне бачення діяльності інтернатних закладів. Важливою є увага авторів саме до життєвих траєкторій вихованців, які репрезентують соціальну ефективність цих навчальних закладів, кінцеві результати їхньої діяльності, а не просто процесуальні характеристики, які мають другорядне значення.

У вітчизняному фаховому дискурсі досить впливовою є точка зору про те, що при реформуванні системи інтернатних закладів необхідно зберегти акумульований протягом десятиліть цінний досвід корекційно-реабілітаційної діяльності. На думку М. Родди, Україна відрізняється від західних країн тим, що вона зберегла загальну систему спеціальних шкіл для дітей з особливостями розвитку. Ці школи є безцінними осередками знань і досвіду⁵. В. Бондар наголошує, що реформування національної системи спеціальної освіти має відбуватися не шляхом механічного копіювання європейського досвіду інклюзії, а на основі врахування соціокультурних факторів розвитку нашого суспільства, надбань практики щодо комплексної психолого-педагогічної і медичної корекції порушень розвитку дитини. Ігнорування цього неминуче призведе до втрати

¹ Балакірева, О.М., Чернін, І.М., Хмелевська, О.М. (2010). *Аналітичний звіт «Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей» (за результатами соціологічного опитування)*. Київ: Український Інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка, Фонд Ріната Ахметова «Розвиток України», Український центр соціальних реформ, 103-104.

² Клименко, О.Ю. (2016). *Особливості інституціоналізації соціального захисту дітей у кризових ситуаціях в сучасному українському суспільстві*. Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 327.

³ Канишевская, Л. (1999). Специфика воспитания социальной зрелости учащихся школ-интернатов для детей-сирот. *Социология: теория, методы, маркетинг*, 4, 77-84.

⁴ Артюх, О.Р., Бабак, О.В., Балакірева, О.М. (2001). *Знайти себе: життєві історії випускників інтернатів*. Київ: Український ін-т соціальних досліджень.

⁵ Родда, М. (2004). *Громадянське суспільство, Канада, Україна і проблеми освіти глухих. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українсько-Канадський досвід)*. Київ: Наук. світ, 23.

дітьми того обсягу корекційної допомоги, яку вони отримують в умовах функціонування шкіл-інтернатів¹.

В. Покась за результатами дисертаційного дослідження констатує, що на початку XXI ст. в Україні створено мережу інтернатних закладів різноманітних типів, що в цілому відповідають потребам населення. У дитячих будинках, школах-інтернатах, навчально-реабілітаційних центрах сформувалися стабільні педагогічні колективи з досить високим рівнем кваліфікації. Формується система діагностики дітей з обмеженими можливостями, здійснюється їхнє інтегроване навчання, впроваджуються нові технології навчально-виховної й лікувально-реабілітаційної роботи. Інтернатні заклади відчувають труднощі, пов'язані з недостатнім фінансовим забезпеченням, поширенням соціального сирітства, зростанням захворювань².

Системному аналізу ефективності роботи інтернатних закладів щодо підготовки учнів до життєдіяльності у відкритому суспільстві присвячений науково-методичний посібник, підготовлений фахівцями Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Автори зазначають, що індекс самостійності у вихованців інтернатних закладів у два рази нижчий, ніж в однолітків, які виховуються у сім'ї. Виходячи зі стін інтернату, випускники не мають адекватного уявлення про реальні складнощі життя, що очікують їх попереду, не можуть адаптуватися до нових умов³. Для вирішення цих проблем науковці розробили й обґрунтували педагогічні умови підготовки старшокласників інтернатних закладів до життєдіяльності у відкритому суспільстві, запропонували сучасні засоби, форми і методи педагогічної роботи щодо формування в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я, готовності до професійного самовизначення, до сімейного життя, виховання в них почуття власної гідності.

Отже, аналіз наукових публікацій свідчить про те, що серед фахівців немає консолідованої позиції в оцінці ефективності роботи та доцільності реформування інтернатних закладів. Проте, незважаючи на широкий діапазон думок, простежується їх поляризація, дихотомія позитивних і негативних оцінок діяльності інтернатних закладів. В цьому контексті актуальним є проведення соціологічних досліджень сучасних проблем діяльності шкіл-інтернатів, з'ясування думки всіх учасників освітнього процесу щодо можливостей і пріоритетів реформування навчальних закладів цього типу. Аналізу результатів одного з таких досліджень присвячена дана стаття.

З метою з'ясування думок педагогів інтернатних закладів системи освіти України щодо проблем їхньої діяльності з урахуванням майбутньої реформи було проведено опитування 250 працівників (учителів і вихователів) 10 навчальних закладів інтернатного типу в українських містах Запоріжжі та Дніпрі. Вибірка випадкова, опитувалися вільні на момент проведення дослідження вчителі і вихователі, присутні в інтернаті (в учительському кабінеті).

Для визначення інтегральної оцінки роботи шкіл-інтернатів педагогам було задане узагальнююче питання: «Як би Ви оцінили загальний стан системи шкіл-інтернатів в Україні?». Дві третини (66,7%) опитаних відмітили пункт «У цілому позитивно». Пункт «Є елементи кризи» відмітила чверть (24,5%) респондентів. Майже ніхто (1,8%) не оцінив стан інтернатів як кризовий. 7% опитаних педагогів утрималися від відповіді.

Аналіз отриманих даних показав пряму залежність позитивних оцінок респондентів від їхнього стажу роботи в інтернатних закладах. Молоді педагоги в меншій мірі задоволені роботою інтернатів: серед респондентів зі стажем роботи до 3 років позитивно оцінили діяльність інтернатів 44%, серед респондентів зі стажем 4-10 років – 62,8%, серед респондентів зі стажем більше 10 років – 72%. Різниця оцінок роботи інтернатів двома крайніми категоріями педагогів (з невеликим і значним стажем роботи) суттєва – більш ніж у півтора рази.

Найвірогіднішим поясненням схвального ставлення педагогів з великим стажем до якості роботи інтернатних закладів є розповсюджене явище професійного вигорання, одним із наслідків якого є зниження рівня активності й ініціативності працівника, натомість зростання консервативності й опору можливим змінам. Враховуючи це, закономірним є більш критичне ставлення молодих педагогів до діяльності інтернатів і більш виражена схильність підтримувати реформи.

¹ Бондар, В. (2004). Освіта дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи. *Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українсько-Канадський досвід)*. Київ: Наук. світ, 10.

² Покась, В.П. (2012). *Зміна філософської парадигми управління навчально-виховним процесом інтернатних закладів освіти України*. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 24-25.

³ Кانیшевська, Л.В., Кузьменко, Л.В., Свириденко, С.О. (2013). *Підготовка учнів інтернатних закладів до життєдіяльності у відкритому суспільстві*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 6.

Наше дослідження показало, що серед 250 опитаних педагогів інтернатних закладів стаж до 3 років мають 7,9%, 4-10 років – 38,6%, понад 10 років – 53,5%. Віковий склад педагогічних колективів характеризується такими даними: педагогів віком до 30 років – 21,9%, віком 31-40 років – 20,5%, віком 41-50 років – 25,7%, віком більше 50 років – 31,9%. В окремих інтернатах переважання працівників зі стажем більше 10 років ще характерніше, їхня частка складає виражену більшість у педагогічному колективі. Проте, самі працівники інтернатів проблему старіння персоналу вважають незначущою, тільки 2% респондентів позначили як проблему твердження, що «Серед педагогічних колективів шкіл-інтернатів більшість складають працівники передпенсійного віку». Тобто, по-перше, це твердження, що часто подається в українських ЗМІ як факт, є недостовірним, оскільки педагогів передпенсійного віку в інтернатах не більшість, а третина. По-друге, переважна частка досвідчених працівників є, з точки зору респондентів, не проблемою, а чинником стабільної діяльності інтернатів.

Якщо функціонування системи інтернатів в цілому хоча б частина педагогів оцінила критично, то роботу свого інтернату практично всі респонденти охарактеризували позитивно. Відповідаючи на питання: «Як би Ви оцінили якість навчально-виховної роботи у школі-інтернаті, в якій Ви працюєте?», позитивні оцінки висловили 88% педагогів зі стажем до 3 років і 95% – зі стажем більше 10 років. Причому приблизно такі оцінки констатовані по відношенню до всіх інтернатів, незалежно від їхньої репутації в суспільстві. Це свідчить про певний дефіцит у працівників інтернатів самокритики, без якої зникає прагнення до змін і вдосконалення своєї роботи, з'являється внутрішній опір нововведенням і реформам.

При підготовці реформи інтернатних закладів особливу увагу необхідно приділити ретельному аналізу проблем їхньої діяльності, які мають різний рівень і характер детермінації: від загальноінституційного і міжінституційного до міжособистісного. Тому на проблемно-пошуковому етапі нашого дослідження було складено список проблем, які можуть бути актуальними для сучасних інтернатних закладів системи освіти України. Цей список складався на основі аналізу літературних джерел, досліджень інших авторів, звітів і експертиз суспільних організацій, а також експертних оцінок 10 адміністративних працівників і методистів загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-III ступенів Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії (м. Запоріжжя, Україна), які погодилися взяти участь у нашому дослідженні в якості експертів. Узагальнення цих інформаційних джерел дозволило скласти список з 17 пунктів, що відображає різноманітні негативні аспекти діяльності інтернатних закладів і причини, що перешкоджають їхній ефективній роботі. Цей список був включений до розробленої анкети для того, щоб виявити значущість тієї чи іншої проблеми з точки зору працівників інтернатів, а також з'ясувати табуйовані проблеми, обговорення яких респонденти уникають. Ця інформація має прикладний характер, оскільки дозволяє краще зрозуміти реакцію працівників інтернатів на процес реформування. В табл. 1 наводиться рейтинг найбільш значущих проблем з точки зору педагогів інтернатних закладів, складений на основі відповідей на питання: «Які з нижчезазначених проблем, на Ваш погляд, притаманні школам-інтернатам в Україні? (Можна відмітити кілька пунктів, але не всі)».

Наведені дані свідчать про те, що з точки зору педагогів інтернатних закладів найбільш переконливим аргументом проти намічених реформ є те, що вони виглядають недостатньо продуманими і занадто поспішними. Цю узагальнену думку досвідчених педагогів доцільно враховувати при плануванні і здійсненні реформи, адже перевести вихованців з особливими потребами зі шкіл-інтернатів у звичайні загальноосвітні навчальні заклади на засадах інклюзивного навчання за 3 роки справді дуже складно. Цей період може виявитися недостатнім і для реалізації іншого напрямку реформи – передачі дітей-сиріт у структури сімейного типу. Прискорена реалізація цього проекту може призвести до збільшення випадків прийняття дітей до структур сімейного типу з меркантильними мотивами.

Напередодні реформ держава стримує матеріальну підтримку інтернатів, тому педагоги в якості важливої проблеми називають недостатнє фінансування цих закладів. Респонденти також занепокоєні тим, що ЗМІ, прагнучи зацікавити й утримати увагу суспільства, повідомляють про інтернати лише скандальні відомості. Це призводить до викривлення реального стану справ у негативний бік. Недоліки в інтернатах є, але переважна більшість цих закладів, на думку респондентів, досить успішно виконують свою функцію державної опіки дітей і їхньої підготовки до дорослого життя. Враховуючи це, інтернатним навчальним закладам необхідно проводити більш масштабну піар-компанію з покращення власного іміджу для того, щоб підвищити свою репутацію. Адже одним із основних мотивів започаткування кардинальної реформи шкіл-інтернатів є їхня негативна репутація в українському суспільстві.

**Рейтинг найбільш значущих проблем шкіл-інтернатів
(за оцінками педагогічних працівників цих закладів)**

Рейтин- говий номер	Проблеми діяльності шкіл-інтернатів	Кількість педагогів (%), які виділяють цю проблему як значущу
1.	Непродумане, поспішне реформування шкіл-інтернатів	51
2.	Недостатнє фінансування шкіл-інтернатів	46,5
3.	Ігнорування позитивних аспектів діяльності шкіл-інтернатів і акцентування їхніх недоліків у суспільній свідомості та інформаційному просторі України	33,3
4.	Протиріччя між діями Міністерства освіти і науки, органів законодавчої та виконавчої влади стосовно шкіл-інтернатів і реальною ситуацією в них	29,8
5.	Низькі матеріальні стимули роботи працівників шкіл-інтернатів	27,2
6.	Недосконалість законодавчої бази України, яка регулює питання діяльності шкіл-інтернатів	26,3
7.	Формування у випускників інтернатних закладів споживацької позиції	19,3

Респонденти також вважають, що не тільки пересічні громадяни, а й державні чиновники, які відповідають за сферу освіти, недостатньо враховують позитивні аспекти роботи інтернатів, їхні запити і потреби, проблеми, вирішення яких вимагає допомоги з боку держави і місцевої влади. На думку педагогів, ігнорування існуючого стану справ в інтернатах призводить до протиріччя між діями Міністерства освіти і науки, органів законодавчої та виконавчої влади стосовно шкіл-інтернатів і реальною ситуацією в них.

Працівники інтернатних закладів також вважають недосконалою нормативно-правову базу їхньої діяльності. Чинні документи не в повній мірі відповідають сучасним потребам і пріоритетам роботи шкіл-інтернатів. Для того, щоб існуюча нормативно-правова база не сприймалася як чужорідна і невідповідна вимогам часу, при внесенні змін до неї доцільно звертатися за консультаціями до працівників інтернатних навчальних закладів.

Ще одна проблема, яка хвилює вчителів і вихователів інтернатів, стосується результатів підготовки вихованців до дорослого життя. У частини випускників, на думку опитаних педагогів, формується небажаний комплекс споживацького ставлення до інтернату, держави, суспільства. Випускники розраховують на безумовну підтримку з боку держави і суспільства, але у відповідь вони не прагнуть відповідально, самостійно і з достатніми зусиллями влаштувати своє життя. Цю проблему можна вважати властивою не виключно інтернатам, а й сучасному суспільству споживання в цілому. Враховуючи ці загальні соціокультурні умови і специфіку шкіл-інтернатів, працівникам цих закладів доцільно приділяти більше уваги спрямуванню виховної роботи на попередження виникнення споживацького ставлення до життя, профілактику споживацтва як стилю поведінки учнів.

Інші проблеми, запропоновані респондентам для оцінки, розглядаються або як незначущі, або як табузовані, тобто ті, що не можуть обговорюватися працівниками. Так, проблема насилля, наявність якої заперечують всі респонденти, насправді є однією з найбільш гострих і значущих проблем. Але вона настільки табуована, що працівники інтернатів бояться навіть за умови анонімності опитування хоч якось відмітити її значущість.

Наведемо список проблем, які з точки зору працівників інтернату мають невелике значення, – своєрідний антирейтинг (табл. 2).

**Антирейтинг найменш значущих проблем шкіл-інтернатів
(за оцінками педагогічних працівників цих закладів)**

Рейтинговий номер	Проблеми діяльності шкіл-інтернатів	Кількість педагогів (%), які виділяють цю проблему як значущу
1.	Відсутність життєвої перспективи у випускників інтернатних закладів	7,9
2.	Розрив між потребами суспільства і діяльністю шкіл-інтернатів	7
3.	Недоліки у процесі формування контингенту учнів шкіл-інтернатів	5,3
4.	Низький рівень соціальної адаптації та життєвої компетентності випускників інтернатних закладів	5,3
5.	Невідповідність профілю шкіл-інтернатів потребам суспільства	4,4
6.	Недостатня підготовленість випускників до складання зовнішнього незалежного оцінювання та вступу у вищі навчальні заклади	4,4
7.	Нестача кваліфікованих фахівців певного профілю у штатному розкладі шкіл-інтернатів	4,4
8.	Ігнорування національних особливостей і традицій у роботі шкіл-інтернатів	1,8
9.	Наявність фактів фізичного, психологічного та емоційного насильства над вихованцями у школах-інтернатах (як з боку однолітків, так і з боку дорослих)	0

При інтерпретації даних, поданих в табл. 2., слід враховувати, що проблеми, позначені педагогами як незначущі, не обов'язково є такими насправді. Найбільш суперечливим пунктом є проблема насилля, наявність якої працівники інтернатів заперечують. Дійсно, насилля є латентною проблемою, можливою у закладах цього типу. Хоча фізичне насилля з боку дорослих трапляється рідко, оскільки може призвести до звільнення працівника і навіть до кримінальної відповідальності, розповсюдженою формою насилля є обмеження і заборони бажаних благ для вихованців, які провинилися. Насилля між вихованцями також має прихований характер, але важко допустити, що в умовах постійної комунікації у досить замкненому соціальному просторі сильні та зухвалі учні зовсім не застосовуватимуть морального чи навіть фізичного насилля по відношенню до слабких дітей. Через латентність насилля в інтернатних закладах його складно вивчати, тому його масштаби невизначені. Однак, враховуючи вікові особливості школярів і необхідність постійної взаємодії між ними в умовах цілодобового спільного проживання, повністю заперечувати наявність насилля в інтернатних закладах – це означає ігнорувати реальну проблему, поширеність і актуальність якої підтверджується життєвими історіями колишніх вихованців інтернатів¹ і результатами соціологічних досліджень².

Інші проблеми, які віднесені респондентами до незначущих, можуть бути недостатньо об'єктивно оцінені ними з наступних причин:

– ця проблема не може бути правильно оцінена з позиції рядового працівника, вона сприймається як значуща з більш високого рівня управління (наприклад, проблеми розриву між потребами суспільства і діяльністю шкіл-інтернатів, невідповідності профілю шкіл-інтернатів потребам суспільства, ігнорування національних особливостей і традицій у роботі шкіл-інтернатів);

¹ Артюх, О.Р., Бабак, О.В., Балакірева, О.М. (2001). *Знайти себе: життєві історії випускників інтернатів*. Київ: Український ін-т соціальних досліджень.

² Балакірева, О.М., Чернін, І.М., Хмелевська, О.М. (2010). *Аналітичний звіт «Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей» (за результатами соціологічного опитування)*. Київ: Український Інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка, Фонд Ріната Ахметова «Розвиток України», Український центр соціальних реформ, 103-104.

- ця проблема не має достатнього інформаційного забезпечення (наприклад, проблема низького рівня соціальної адаптації та життєвої компетентності випускників інтернатних закладів);
- ця проблема може мати місце тільки в незначній кількості інтернатів, а для більшості вона не властива (наприклад, проблема недостатньої підготовленості випускників до складання зовнішнього незалежного оцінювання та вступу у вищі навчальні заклади);
- для розуміння даної проблеми у співробітників недостатньо знань (наприклад, проблема нестачі кваліфікованих фахівців певного профілю у штатному розкладі шкіл-інтернатів).

На основі вищезазначеного можна зробити висновок, що в очікуванні реформи шкіл-інтернатів України педагогічні працівники висловлюють побоювання, що вона недостатньою підготовлена і відірвана від реальних проблем цих навчальних закладів і потреб дітей, які сьогодні складають їхній контингент. Оцінюючи діяльність інтернатних навчальних закладів в цілому позитивно, вчителі і вихователі водночас виділяють актуальні проблеми їхньої діяльності: непродумане, поспішне реформування закладів цього типу; недостатнє фінансування шкіл-інтернатів; ігнорування позитивних аспектів їхньої діяльності, натомість акцентування їхніх недоліків у суспільній свідомості та інформаційному просторі України; протиріччя між діями Міністерства освіти і науки, органів законодавчої та виконавчої влади стосовно шкіл-інтернатів і реальною ситуацією в них; низькі матеріальні стимули роботи працівників шкіл-інтернатів; недосконалість законодавчої бази України, яка регулює питання діяльності шкіл-інтернатів; формування у випускників інтернатних закладів споживацької життєвої позиції. Урахування цих проблем і подальше проведення подібних соціологічних досліджень мають підвищити обґрунтованість і ефективність запланованої реформи навчальних закладів інтернатного типу.

References:

1. Balakirieva, O.M., Chernin, I.M., Khmelevska, O.M. (2010). *Analitichnyi zvit «Zhyttievyi shliakh vypusnykiv internatnykh zakladiv, dytiachykh budynkiv simeinoho typu ta pryiomnykh simeï» (za rezultatsy sotsiologichnoho opytuvannia)* [Analytical report «Life's path of the graduates of Boarding Schools, family-type children's homes and foster families» (for results of the sociological survey)]. Kyiv: Ukrainskyi Instytut sotsialnykh doslidzhen imeni Oleksandra Yaremenka, Fond Rinata Akhmetova «Rozvytok Ukrainy», Ukrainskyi tsentr sotsialnykh reform.[The Ukrainian Institute of sociological researches named after Alexander Jaremenko, Rinat Akhmetov's Fund «The Development of Ukraine», The Centre of Social Reforms of Ukraine] [in Ukrainian].
2. Bondar, V. (2004). *Osvita ditei z osoblyvymy potrebamy: poshuky ta perspektyvy* [The education of children with special needs: searches and prospects]. *Suchasni tendentsii rozvytku spetsialnoi osvity (Ukrainsko-Kanadskyi dosvid)* [Modern Trends of the development of special education (Canadian-Ukrainian experience)]. Kyiv: Nauk. svit, 3-12. [in Ukrainian].
3. Artiukh, O.R., Babak, O.V., Balakirieva, O.M. (2001). *Znaity sebe: zhyttievi istorii vypusnykiv internativ* [Find yourself: life stories of Boarding Schools graduates]. Kyiv: Ukrainskyi Instytut sotsialnykh doslidzhen. [The Ukrainian Institute of social researches] [in Ukrainian].
4. Kanishevskaja, L. (1999). *Specyfika vospitaniya social'noj zrelosti uchashhysja shkol-internatov dlja detej-sirot* [The Specificity of upbringing of social maturity of the students of boarding schools for orphans]. *Sociologija: teorija, metody, marketing* [Sociology: Theory, Methods, Marketing], 4, 77-84. [in Russian].
5. Klymenko, O.Yu. (2016). *Osoblyvosti instytutsionalizatsii sotsialnoho zakhystu ditei u kryzovykh sytuatsiakh v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi* [Features of the institutionalization of social protection of children in crisis situations crisis in modern Ukrainian society]. Kharkiv: Kharkivskyi natsionalnyi universytet imeni V.N. Karazina. [Kharkiv National University named after V. N. Karazin] [in Ukrainian].
6. Kanishevskaja, L.V., Kuzmenko, L.V., Svyrydenko, S.O. (2013). *Pidhotovka uchniv internatnykh zakladiv do zhyttiediialnosti u vidkrytomu suspilstvi* [The preparation of the pupils of the boarding schools to the life in the open society]. Kirovohrad: Imeks-LTD. [in Ukrainian].
7. Pokas, V.P. (2012). *Zmina filosofskoi paradyhmy upravlinnia navchalno-vykhovnym protsesom internatnykh zakladiv osvity Ukrainy* [The Change of Philosophical Paradigm of Management of Educational and Upbringing Process of Boarding Educational Institutions in Ukraine]. Kyiv: Natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni M.P. Drahomanova. [in Ukrainian].
8. Rodda, M. *Hromadianske suspilstvo, Kanada, Ukraina i problemy osvity hlukhykh* [Civil society, Canada, Ukraine and problems of education of deaf people]. *Suchasni tendentsii rozvytku spetsialnoi osvity (Ukrainsko-Kanadskyi dosvid)* [Modern Trends in Special Education Development (Canadian-Ukrainian experience)]. Kyiv: Nauk. svit, 21-25. [in Ukrainian].
9. *Upovnovazhenyi Prezydenta z prav dytyny vziav uchast u prezentatsii bachennia deinstytutsializatsii dohliadu ditei v Ukraini* [Commissioner of the President of Ukraine for Children's Rights took part in the presentation of views on a childcare deinstitutionalization in Ukraine] <<http://www.president.gov.ua/news/upovnovazhenij-prezydenta-z-prav-ditini-vzyav-uchast-u-preze-37387>> (2016, June, 17). [in Ukrainian].